

Eyyüp AZLAL*

PROF. DR. ABDÜLKADİR KARAHAN'IN "FUZÜLÎ" MERKEZLİ KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI MESELELERİNE BAKIŞI*

Öz: Bir edebî eseri tam olarak anlayabilmek için sahibinin psikolojisini, muhitini, estetik ölçüsünü, güzellik anlayışını da kavrayıp öylece izhara gerek vardır. Yazar için önem arz eden; eserin içindeki hayal âlemini, muhtevayı ve fikri vermektir. Bu yüzden Abdülkadir Karahan, üzerinde çalıştığı bir şâire büyüklük payesini verirken, onu eserin hacminden, eserin sosyal değeri ve tarihle olan münasebetinden değil, o eseri vücuda getiren zatın muhitini, psikolojisini ön plana çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, Bağdat, Beşeri Aşk, Psikoloji, Muhit, Kerbela

PROFESSOR DR. ABDULKADİR KARAHAN'S VIEWS ON CLASSICAL TURKISH LITERATURE

Abstract: Understanding a literary work in depth requires to understand its author's psychologist, social surroundings, as well as sense of aesthetics. The important thing for the author is to give the reader the realm of imaginary within the book, its content and idea. While attaching great importance to the poet he studies, Abdulkadir Karahan highlights the social surroundings of the poet and his the psychology instead of the historical importance and role of the work within the society.

Key Word: Fuzuli, Baghdad, Human Love, Psychologist, Social Surrounding, Kerbala

GİRİŞ

Fuzûlî'nin ve daha nice şâirin gül bahçesine bahçıvanlık yapan Klâsik Türk Edebiyatı duayenlerinden Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, bu vazifeyi yıllarca bir şeref abidesi olarak yapmıştır. Karahan'ın "Fuzûlî" merkezli Klasik Türk edebiyatı meselelerine yaklaşımını "Fuzûlî, Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti" adlı eserinden yola çıkarak belirlemeye çalışacağız.

Karahan'a göre Fuzûlî, medeniyetimizin bir sözcüsüdür ki bu medeniyet Batı medeniyetine asırlarca bu sözcüsüyle galebe çaldı. Bu iddiayı sadece Karahan ileri sürmez. Kendisinin Ankara'da bulunduğu bir sırada Türk gramerini en geniş bir şekilde Fransızca olarak yazmış olan Fransız bir Profesörden de işitir. "Eğer siz klâsik edebiyatınızı bütün güzelliği ve

* Tahran Yunus Emre Enstitüsü Kültür ve Sanat Koordinatörü

* Bu Yazı, VI. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumunda, (Prof. Dr. Mine Mengi Adına, 25-27 Kasım 2010 Kayseri) tebliğ olarak sunulmuştur.

sahibi Sâdıkî'nin *"İbrahim Han Hidmeti de Bağdadga barub"*⁶ sözlerinden anlaşıldığı gibi divanında birkaç vesile ile Bağdat'ı diyar-ı gurbet saymak suretiyle kendisi tarafından ifade etmiştir. Peki Bağdat'ta değil de nerede doğmuştur. Bu soruya Karahan Hoca Kerbela'da doğmuştur diye cevap verir. Hocanın ne büyük delili de Fuzûlî'nin farsça Divanının mukaddimesidir. Burada şairimiz *"Bu dünya görmemiş körpe gençlere ve gurbet çekmemiş yetimlere benzeyen şiirlerim Kerbelâ sahasında Necef toprağında doğup Bağdat havasında yetişmişlerdir."*⁷

Abdûlbaki Gölpınarlı da Fuzûlî divanı medhalinde şairimizin eserlerine dayanarak onun Kerbela'da doğduğu yönünde görüş belirtir.⁸

Fuzûlî'nin doğum yeri gibi doğum tarihi meselesinde de Karahan 1495 tarihinin hudutlarına girmeden şairimizin doğmuş olabileceğini tahmin eder. Bu tahmin de birkaç olayla ilişki kurulduktan sonra yapılıyor. Mesela Şah İsmail'e *Beng-ü Bade'yi* sunarken şairimizin en az yirmili yaşlarda olması gereği doğuyor. Daha sonra Diyarbekir beylerinden Elvend beye sunulan bir kaside de doğum tarihinin 1495'ten önce olduğunu gösteriyor.⁹

Fuzûlî'nin mezhebi meselesi üzerinde de büyük tartışmalar yaşanmıştır. Fuad Köprülü Fuzûlî için koyu bir Şii, Saadetin Nüzhet Ergün da onun için müfrit, hatta batınî bir şi'î tanımlaması yaparken Karahan bu hususa biraz temkinli yaklaşır. Bu konuda Karahan'ın görüşü şöyledir: *"Evet Fuzûlî Şiîdir. Fakat imamları nübüvvet derecesine çıkaran veya haklarında ilahiyat ahkâmıyla hükmeden galiyeden değildir. Onun mezhebi Şî'a-yı İsna 'Aşeriy'e'dedir. Şairin Hüseyin-i mazluma ağlamanın ecr-i mesubatı gibi meselelerde İsna 'Aşeriyeden mutedil bir şi'îdir."*¹⁰

Fuzûlî'nin bir tarikata intisabı konusunda Karahan Hoca zamanına kadar yapılan değerlendirmeleri şifahî buluyor ve şairin bir tarikat ehli olduğunu Ahdî Tezkiresindeki malumata dayanarak söylüyor. "Peyrev-i şeri'at ve hadd-i zâtında Ehl-i tarikattır."¹¹ Fuzûlî'nin tarikat ehli olduğunu söyleyen Karahan, şairinin tarikatının ismi konusunda ise şunları söyler: "Fuzûlî'nin hayatı tedkit edilirse kendisinin her türlü yolu cami bir ehl-i tarik olmayıp tasavvuf zevkine mütemayıl olduğu görülür. Bunun içindir ki ona muayyen bir tarikât isnad etmek şimdilik mümkün olmadığı gibi ileride de böyle bir sarahatin meydana çıkabileceğine ihtimal vermiyoruz."

Fuzûlî'nin estetik ve beden yapısı üzerinde de Karahan Hocanın düşünceleri şöyledir: *"Peşin olarak tam mevsukiyet ve katiyet ifade edemeyeceklerini bilmekle beraber, eldeki minyatürlere ve resimlere göre*

⁶ Köprülü Fuat, Azeri Edebiyatının Tekâmülü, İA, 12. Cüz, 1942

⁷ Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir, *Fuzûlî Nerede Doğmuştur, Tasvir Gazetesi, 1945 ve Urfa Gazetesi 1946*

⁸ Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir, A.g.e.,

⁹ Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir, A.g.e.

¹⁰ Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir, A.g.e.

¹¹ Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir, A.g.e.

Fuzûlî'nin beden yapısından umumi intiba şudur; ince uzun bir boy; yine ince zayıf bir endam; dar omuzlar, uzun nahif eller; kuru, dar bir göğüs. Yüz itibariyle de göze çarpan naeinlik; alın kemiği ile elmacık kemiklerinin kabarıkça oluşu kafa çevresinin küçükçe görünüşüdür. Bu ince uzun yüzde çizgiler keskindir. Burun da dar ve uzun gözüktüyor. Bu saydığımız vasıflar ile beden yapısı da astenik gözüktüyor.

Yine Karahan Hoca, Fuzûlî'nin mizacı hakkında ise şu fikirdedir. *"O halde Fuzûlî'nin mizacı da, Şizotim sanatkar mizacı ve beden yapısı da astenik (leptosom) tip yapısıdır. Kısacası bir formül şeklinde olarak "Fuzûlî; şizotizm-asteniktir."*¹²

Burada Karahan, şairimizin eserlerinden yola çıkarak onun sima bakımından pek cazip görünmediği görüşündedir. Fuzûlî, kadınların rağbetini celb etmeyen bir çehreye malikti. Zira bu kadar ihtibas ve mahrumiyetler ancak tatmin edilmeyen insanlara hastır. Bunun sebebi ise şunlar olabilir: Fuzûlî'nin mensup olduğu sosyal sınıfın, yani ulema sınıfının hayatını tehdit eden dini yasaklar, bu sınıfın ananevi yaşama tarzının bu gibi maceralara müsait olmaması ve hususiyle içinde bulunduğu muhitin cinsi heyecanlara karşı koyduğu ağır kayıtlar söz konusudur. Bunlara rağmen umumi kanaatimiz eserlerine göre onun aşk hayatında muvaffak olamadığının ve yer yer kendi hakkında bir nevi aşağılık duygusunu taşıdığının his olunmasında, bu derece ihtibaslarla dolup taşmasında simasının da esaslı bir sebep teşkil ettiği merkezindedir.¹³

Karahan'ın bu tespitlerini destekler nitelikte Mehmet Kaplan hocamızın ilginçtir ki Fuzûlî ile aynı coğrafyada yaşamış ve Bağdat ahalisinden olan Şair Ahmet Haşim için " *Şahsi psikolojisi Haşim'de sosyal çevre ile anlaşamayarak kendi içine ve sanat alemine çekildi. Çocukluğuna ait şuuraltı intibalarının da bu hususta rolü olduğuna kaniim. Çocukluğunda kaybettiği annesine ait hasta, narin, müşfik ve güzel vasıflarına haiz kadın ve kadınlar Haşim'in ufuklarını doldurdular. Bütün bunlar Freud psikolojiyle açıklanabilecek meseledir.*"¹⁴ Tespitinde bulunur. Yine yakın dönem edebiyat çevrelerinde biliyoruz ki Ahmet Haşim'in gündüzleri pek sokağa çıkmadığını

Fuzûlî’de beşerî aşk meselesinde ise Karahan hoca şu fikirdedir: “Eğer beşeri heyecanların emsalsiz zevki, heyecanı ve evlat yetiştirmenin tabîî sevgisi, hazzı olmasaydı hayat bu kadar aziz ve leziz olmazdı. Fuzûlî’de beşeri heyecanların çocukluğundan gençliğine geçişte nasıl bir atılım ve gelişim gösterdiği hakkında şunlar söylenebilir: Daha çocuk denilebilecek bir yaşta hocasının kızına âşık olduğu, hatta meşhur:

Perîşan-hâlũñ oldum sormaduñ hâl-i perîşânũm
Gamuñdan derde düsdüm kılmađuñ tedbîr-i dermânũm

¹² Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir, *Fuzûlî: Muhiti-Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul, 1995

¹³ Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir, A.g.e.

¹⁴ Kaplan, Mehmet, *Tanzimattan Cumhuriyet'e Şiir Tahlilleri 1*, İstanbul, 1954 s.143-144

SONUÇ

Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Fuzûlî’nin muhiti, hayatı ve şahsiyeti ve bilhassa psikolojisini incelediği çalışmasında Klâsik Türk Edebiyatının pek çok meselesini ele almış ve bu yolda bize ışık tutmuştur. Karahan, Fûzulî’yi bu yönüyle biz tanıtmakla kalmamış Klâsik Türk Edebiyatının ilham kaynağı olan İran’daki edebiyat dünyasına da tanıtmıştır. Yakın dönemde Fuzûlî, Hayatı ve Muhiti” adlı eserinin İran’da Farsça’ya çevrilmiş olması tezimizi destekler niteliktedir.²⁰... Bu da bize gösteriyor ki şairlerin eserlerini incelerken kaynaklarda verilen bilgiler ve şairinin eserinin yanında onun yaşadığı muhiti, psikolojik yapısı, estetik anlayışını göz ardı etmemiz lazım. Nef’i, Eruzumlu ve hamasi şiirleri var. Nâbî, Urfalı’dır ve hikemî şiirleri var. Bâkî ise İstanbullu ve Bahar şiirleri var. Bu üçşairin muhitinden aldıklarını şiirlerine yansıttığını açıklıkla söylebilirsek. Karahan hocanın şairin muhiti meselesini anlayabiliriz.

Diğer bir netice de Karahan Hoca, Fuzûlî’nin psikolojisini anlamadan aşkının da anlaşılamayacağını söyler ki şâirin bu aşkı da şiirleri arasına serpiştirilmiştir. Karahan, Fuzûlî’nin Kerbela’da doğması nedeniyle bir mazlum psikolojisi içinde olduğunu, şairin bir ehl-i tarikat olduğunu, mezhebinin de “İsnâ’aşeriyye”den olduğunu bize bildirir. 16. Asırda Irak muhitinde yetişen Yüce Mevlâ’nın çöle bir armağan olarak verdiği Fırat ve Dicle kenarında yazdığı şiirler bizi ölümsüz duygulara kaptırmaktadır. Bu ölümsüz şairin şiirlerini zevkle okuyup incelememize vesile olan merhum hocamız Abdülkadir Karahan’ın ruhu şad, mekanı cennet olsun.

KAYNAKÇA

- Karahan, Abdülkadir, Fuzûlî: Muhiti-Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul, 1995
 Banarlı, N.Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1964
 Doğan, Muhammed Nur, Fuzulî’nin Poetikası, İst. 2009, Yelkenli Yay.
 Kaplan, Mehmet, Tanzimattan Cumhuriyet’e Şiir Tahlilleri 1, İstanbul, 1954
 Gibb, E.J.W. A History of Ottoman Poetry, c. II, London 1904,
 Köprülü, Fuat, Azeri Edebiyatının Tekâmülü, İA, 12. Cüz, 1942
 Gibb, E.J.W. (Çev. Ali Çavuşoğlu) A History of Ottoman Poetry, c. II, London 1999

İnternet Arşivi

(Futbolcu Mustafa Uğur’un Hayatı),

http://tr.wikipedia.org/wiki/Mustafa_U%C4%9Fur

<http://www.mirasmaktoob.ir/fa/news/6066>

²⁰ <http://www.mirasmaktoob.ir/fa/news/6066>, عبدالقادر قاراخان، فضولی، محیط، زندگی و شخصیت: حیات، اجتماعى میائرودان در قرن دهم هجرى)، ترجمه: عطالله حسنى، تهران، نگارستان اندیشه،